

Gender Differences in the Dimensions of a Healthy Personality from the Perspective of the Holy Quran

ARTICLE INFO

Article Type
Research Article

Aurhors

Maryam Safara^{1*}
Atefeh Heyrat²

How to cite this article

Maryam Safara, Atefeh Heyrat, Gender Differences in the Dimensions of a Healthy Personality from the Perspective of the Holy Quran, *Journal of Quran and Medicine*, 2023;7(4):19-25.

1. Assistant Professor, Department of Psychology, Women's Research Institute, Al-Zahra University, Tehran, Iran (Corresponding Author).

2. Assistant Professor, Department of Ahl al-Bayt Education, Isfahan University, Isfahan, Iran.

* Correspondence:

Address:

Phone:

Email: m.safara@alzahra.ac.ir

Article History

Received: 2022/06/04

Accepted: 2023/01/28

ABSTRACT

Much research has been done on the existence of gender differences in different personality traits. This study tries to examine the gender difference in the dimensions of a healthy personality from the perspective of the Holy Quran. The statistical population of this study consists of citizens 15 years and older in Isfahan in 2021. A number of 399 people from different walks of life in Isfahan were selected as a sample by available methods. The research instrument was the Healthy Personality Questionnaire from the perspective of the Quran, Safra Ara & Hayrat (2021) and the data were analyzed using descriptive and inferential statistics (Student t with independent groups). The results showed that the scores of emotional scale, behavioral scale and cognitive scale were significantly different between men and women and the mean scores of women were higher than men. Therefore, the components of a healthy personality from the perspective of the Qur'an have a significant relationship with gender ($p < 0.5$). There are no components of healthy personality ($p < 0.5$). Although the results of this study are in line with other studies based on gender differences in personality dimensions, but according to Quranic teachings, the path of excellence and ascension is the same for both sexes and the pattern of the Holy Quran For the perfection of human is not affected by gender.

Keywords: Healthy Personality, Emotional Scale, Behavioral Scale, Cognitive Scale, Gender Difference

تفاوت جنسیتی در کیفیت ابعاد شخصیت سالم از

منظر قرآن کریم

مریم صف آرا^{*۱}

استادیار، گروه روانشناسی، پژوهشکده زنان، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران (نویسنده مسئول).

عاطفه حیرت^۲

استادیار، گروه معارف اهل بیت، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران.

چکیده

در زمینه وجود تفاوت جنسیتی در ویژگی‌های مختلف شخصیت، تحقیقات فراوانی صورت گرفته است. این پژوهش سعی دارد به بررسی تفاوت جنسیتی در کیفیت ابعاد شخصیت سالم از منظر قرآن کریم بپردازد. جامعه آماری این پژوهش را شهروندان ۱۵ سال به بالای شهر اصفهان در سال ۱۴۰۰ تشکیل می‌دهند. تعداد ۳۹۹ نفر از اقشار مختلف شهروندان اصفهانی، به روش در دسترس به عنوان نمونه انتخاب شدند. ابزار پژوهش پرسشنامه شخصیت سالم از منظر قرآن صف آرا و حیرت (۱۴۰۰) بوده است و داده‌ها با استفاده از آمار توصیفی و استنباطی (t) استودنت با گروه‌های مستقل) تحلیل شد. یافته‌ها نشان داد نمرات مقیاس عاطفی، مقیاس رفتاری و مقیاس شناختی بین زنان و مردان تفاوت معناداری دارد. بنابراین مولفه‌های شخصیت سالم از منظر قرآن با جنسیت ارتباط معناداری دارند. ($p < 0.5$) سایر یافته‌ها نشان داد تفاوت میانگین‌ها در وضعیت تاهل هم وجود دارد اما در سطح تحصیلات تفاوت معناداری در مولفه‌های شخصیت سالم وجود ندارد. ($p < 0.5$) لازم به ذکر است با وجود اینکه این پژوهش هم راستا با بسیاری از پژوهش‌ها مبنی بر تفاوت جنسیتی در ابعاد شخصیت است اما طبق آموزه‌های قرآنی مسیر تعالی و عروج برای هر دو جنس یکسان است و الگویی که قرآن کریم برای کمال انسان تا رسیدن به جایگاه خلیفه الهی ترسیم می‌کند متأثر از جنسیت نیست، هر چند ممکن است ظواهرات برونی آن و نحوه خودسنجی در جوامع مختلف متفاوت باشند. به عبارتی فارغ از این که زنان و مردان راه‌های رسیدن به کمال انسانی را به شیوه متفاوت طی می‌کنند؛ نحوه خودارزیابی یا نمود بیرونی سلامت شخصیت نیز می‌تواند متفاوت باشد.

کلید واژه‌ها: شخصیت سالم، مقیاس عاطفی، مقیاس رفتاری، مقیاس شناختی، تفاوت جنسیتی.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۳/۱۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۱/۰۸

*نویسنده مسئول: m.safara@alzahra.ac.ir

مقدمه

یکی از مسائلی که همواره ذهن انسان‌های طالب رشدحقیقی را به خود مشغول داشته، این است که انسان سالم کیست؟ انسان سالم چه ویژگی‌هایی دارد؟ ابعاد شخصیت انسان سالم چگونه است؟ انسان سالم چگونه زندگی می‌کند؟ این قبیل سوالات از دیرباز مورد توجه اندیشمندان علوم انسانی بوده و خواهد بود.

روانشناسی از علومی است که سال‌ها پیش حول این دغدغه شکل گرفته و رشد یافته است. در اواخر قرن نوزدهم تحت تاثیر روش علوم طبیعی شکل گرفت و سپس با رویکردهای متفاوت ارائه شد. فروید نظام خود را روانکاوی نامید. اسکینر^۱ روانشناس آمریکایی از نظریه پردازان رفتارگرایی محسوب می‌شد. سپس با تاکید بر توانمندیهای انسان و تحقق یافتن استعدادهای وی، رویکرد انسان‌گرایانه مطرح شد. و بعد هم رویکردهای پست مدرن دیدگاه ویژه‌ای به انسان داشتند. هر یک از نظریه‌های روانشناسانه، ملاک‌هایی برای شخصیت سالم برشمرند که نتیجه دیدگاه آنان نسبت به ماهیت انسان، خوشبینانه یا بدبینانه بوده است (۱) در روان‌شناسی بحث در مورد شخصیت انسان منوط به شناخت ماهیت و داشتن نوعی پیش‌فرض در مورد انسان است و این پیش‌فرض‌ها زیربنای نظریه‌های فعلی شخصیت را تشکیل می‌دهند بعضی از نظریه‌ها بر جنبه‌های غریزی و بعضی بر ابعاد اجتماعی انسان تأکید دارند، بعضی بر اراده آزاد و دیگری بر جبرگرایی، بعضی بر روابط مکانیکی و ساده و بعضی بر روابط پیچیده و پویا مبتنی هستند، یک نظریه انسان را دارای قدرت انتخاب و تصمیم‌گیری می‌داند و دیگری انسان را تابع سائق‌ها و بی‌اراده می‌داند (۲). همان‌طور که مشاهده می‌شود هر کدام از این نظری‌ها جوابگوی جزء کوچکی از کل وجود انسان بوده هیچ‌کدام توانسته‌اند به‌صورت کامل و جامع به این مهم بپردازند، در این میان اسلام با توجه به این عقیده که انسان ساخته دست خداوند است و خداوند با تمامی ویژگی‌های درونی و بیرونی او آشناست و کلام خدا (قرآن) بهترین راهنما در شناخت ماهیت انسان است، لذا اگر بخواهیم شخصیت را از منظر قرآن بررسی کنیم باید مبانی وحیانی هستی‌شناسانه مربوط به ماهیت انسان را بررسی کنیم یعنی آن دسته از ویژگی‌هایی که جنبه هستی‌شناسانه داشته و ناظر بر ساحت‌های وجودی انسان، جایگاه او در نظام هستی و هدف نهایی اوست (۳).

انسان فطرتی خاص دارد که او را در میان موجودات زنده مشخص و ممتاز می‌کند اما در هنگام تولد نمی‌توان گفت که او موجودی فاسد یا صالح است بلکه او امکان شدن را دارد و چون استعداد خیر و شر هر دو در وجود او به ودیعه نهاده شده است می‌تواند خوب و صالح یا بد و فاسد باشد (۴). مبانی و گزاره‌های قرآن درباره ماهیت انسان اشاره می‌کند که انسان موجودی آگاه است (قیامت، ۱، ۵-۱۴) آفرینش وی هدفمند است و زندگی او در سرای دیگر استمرار دارد و نتیجه اعمالش را خواهد دید (زلزال، ۸-۶) قدرت تشخیص خوب از بد را دارد (شمس، ۸-۷) استعداد کمال بی‌نهایت را دارد (فجر، ۳۰-۲۷) دارای وجدان و نفس لواحه است (قیامت، ۲-۱)

¹ Skinner

کمال انسانی همان گونه که برای مردان توصیف شده برای زنان نیز امکان دارد؟

مواد و روش ها

جامعه آماری این پژوهش را شهروندان ۱۵ سال به بالای شهر اصفهان در سال ۱۴۰۰ تشکیل می دهند. تعداد ۳۹۹ نفر از اقشار مختلف شهروندان اصفهانی، شامل ۳۴۲ زن و ۵۷ مرد به روش در دسترس و با استفاده از فرم پرس لاین به صورت مجازی به عنوان نمونه در نظر گرفته شدند. پرسشنامه در گروههای مختلف در فضای مجازی منتشر شد و بیش از ۱۰۰۰ نفر به سایت مراجعه و پرسشها را پاسخ دادند و در نهایت ۳۹۹ آن را تکمیل و ارسال کردند. دادهها با استفاده از آمار توصیفی و استنباطی (t) استودنت با گروههای مستقل) تحلیل شد و سایر اطلاعات دموگرافیک نیز مورد بررسی قرار گرفت.

ابزار پژوهش

پرسشنامه شخصیت سالم از منظر قرآن: این پرسشنامه توسط صف آرا و حیرت (۱۴۰۰) ساخته شد و شامل ۳ عامل و سه زیر عامل از عامل اول است که عبارتند از: عامل عاطفی، رفتاری و شناختی که عامل شناختی شامل شناخت خدا، شناخت خود و شناخت محیط است. این پرسشنامه شامل ۱۱۹ سؤال است که به صورت لیکرتی (از کاملاً موافقم تا کاملاً مخالفم) نمره گذاری می شود. همچنین ضریب پایایی کل آزمون با روش آلفای کرونباخ ۰/۹۸ به دست آمد. ضریب پایایی مقیاس عاطفی با روش آلفای کرونباخ برابر با ۰/۹۰ و با روش دو نیمه کردن برابر با ۰/۸۷ بوده است، ضریب پایایی مقیاس رفتاری با روش آلفای کرونباخ برابر با ۰/۹۷ و با روش دو نیمه کردن برابر با ۰/۹۳ گزارش شده است و در نهایت ضریب پایایی مقیاس شناختی با روش آلفای کرونباخ برابر با ۰/۹۵ و با روش دو نیمه کردن برابر با ۰/۸۹ بوده است. روایی محتوایی آزمون از طریق بررسی نظرات متخصصان مطلوب ارزیابی گردید و جهت بررسی روایی سازه پرسشنامه شخصیت سالم از منظر قرآن از همسانی درونی و تحلیل عاملی تأییدی استفاده شده است. نتایج نشان داد تمامی ضرایب مولفه‌های شناختی، عاطفی و رفتاری به مقیاس کل شخصیت سالم از منظر قرآن در سطح خوبی قرار دارد و تمام بارهای عاملی در سطح $P < 0.01$ قابل قبول است و با توجه به شاخصهای برازش مدل تحلیل عاملی تأییدی؛ مدل ساختاری پیشنهادی از برازش مطلوبی برخوردار است و سوالات به خوبی توانسته اند کل مقیاس شخصیت سالم را برازش نمایند.

یافته‌ها

در ابتدا یافته‌های توصیفی و سپس یافته‌های استنباطی مورد بحث قرار می گیرد. توزیع فراوانی اعضای نمونه بر اساس جنسیت در جدول ۱ آمده است.

مکلف و مسئول بوده، در عقیده آزاد و حق اظهار نظر درباره‌ی مسائل مختلف را دارد (انسان، ۳) انسان ماهیت از اویی و به‌سوی اویی دارد (بقره، ۱۵۷) و از طرف دیگر اعتقاد دارد که انسان بر اساس طبیعت اولیه‌اش تابع هواهای نفسانی و تمایلات حیوانی است (قیامت، ۵) به‌گونه‌ای که حتی قیامت را هم انکار می‌کند (قیامت، ۶) در برابر حقایق مسلم عالم هستی مناقشه مجادله می‌کند (کهف، ۵۴) اگر احساس بی‌نیازی و توانگری کند دست به طغیان و سرکشی می‌زند (علق، ۷-۶) و اینکه انسان موجودی عجول (اسراء، ۱۱) ضعیف (نساء، ۲۸) حریص (معاوج، ۱۹) دوست دار مال (عادیات، ۸) بخیل (اسراء، ۱۰۰) کفران پیشه است (ابراهیم، ۳۴) و به هنگام از دست دادن نعمت‌ها مأیوس می‌شود (هود، ۹) و به نوعی میان یک تضاد دیالکتیکی قرار دارد. این دو چهره از انسان به این معنا نیست که آدمی یک موجود دو سر شتی است که نیمی از نور و نیمی از ظلمت باشد بلکه انسان دارای دو گرایش متضاد است (بقره، ۲۵۷) و به نوعی در یک آزمایش واقعی قرار دارد و باید بتواند با اراده‌ی خویش دست به انتخاب بزند و یکی را برگزیند (انسان، ۳) باید دست به انتخاب بزند چون انسان برای رسیدن به مقصودی آفریده شده است و آن غایت خدای متعال است (یس، ۶۱) و اگر غایت و هدف فراموش شود انسان از حقیقت خودش بیگانه خواهد شد (حشر، ۱۹) و حرکت در این مسیر و پیدا کردن راه و رسیدن به غایت با توجه به نص قرآن جز با سعی و تلاش و هجرت و جهاد میسر نیست. " ای انسان با تلاش و رنج به‌سوی پروردگارت می‌روی و او را ملاقات خواهی کرد" که اگر این مسیر محقق شود انسان می‌تواند پله‌های ترقی از نفس اماره به‌سوی نفس مطمئنه را طی کند. (۵).

مرعشی (۱۳۸۷) با مطالعه ویژگی‌های شخصیت سالم از دیدگاه قرآن، آن‌ها را در سه بخش دسته بندی کرده است: الف- ویژگی‌های شناختی: ویژگی‌های شناختی شامل نگرش‌ها، اعتقادات، جهان بینی و اصول تفکر هستند. این مبحث را می‌توان در چهار قسمت کلی بررسی کرد: ویژگی‌های کلی شناختی و شیوه‌های استنباط، نوع شناخت نسبت به مبدأ جهان، نوع شناخت نسبت به محیط (جهان پیرامون) و نوع شناخت نسبت به خود. ب- ویژگی‌های عاطفی: ویژگی‌های عاطفی که بر مبنای ویژگی‌های شناختی پدید می‌آیند، شامل عواطف، هیجانات، احساسات، گرایش‌ها و دلبستگی‌ها می‌باشند. ج- ویژگی‌های رفتاری: ویژگی‌های عاطفی به‌نوبه خود زمینه و علت بروز ویژگی‌های رفتاری و الگوهای عملکرد هستند (۶). این تقسیم بندی که در هر بخش به ده‌ها بعد مختلف همراه با مستندات قرآنی اشاره شده است؛ نشان می‌دهد که ویژگی‌های شخصیت سالم فقط با بررسی قرآن چقدر دارای پیچیدگی است و در صورتی که احادیث معصومین نیز به آن اضافه شود قطعاً ابعاد گسترده تر و پیچیده تری خواهد داشت.

آنچه در این مقاله مورد توجه قرار گرفته این است که صرف نظر از چسبیت شخصیت سالم، آیا قرآن قائل به تفاوت جنسیتی در این راستا است؟ به عبارت دیگر آیا بین زن و مرد در سلامت شخصیت از نگاه قرآن تفاوت وجود دارد؟ و به عبارت کلی تر آیا رسیدن به

جدول ۱ توزیع فراوانی بر اساس جنسیت

جنسیت	فراوانی	درصد فراوانی
مرد	۵۷	۱۴/۳
زن	۳۴۲	۸۵/۷
کل	۳۹۹	۱۰۰/۰

توزیع فراوانی اعضای نمونه بر اساس وضعیت تاهل در جدول ۲ آمده است.

جدول ۲ توزیع فراوانی بر اساس وضعیت تاهل

وضعیت تاهل	فراوانی	درصد فراوانی
مجرد	۱۵۵	۳۸/۸
متاهل	۲۳۶	۵۹/۱
مطلقه	۸	۲/۰
کل	۳۹۹	۱۰۰/۰

توزیع فراوانی اعضای نمونه بر اساس تحصیلات در جدول ۳ آمده است.

جدول ۳ توزیع فراوانی اعضای نمونه بر حسب تحصیلات

تحصیلات	فراوانی	درصد فراوانی
سیکل	۱۳	۳/۳
دیپلم	۷۵	۱۸/۸
کاردانی	۲۸	۷/۰
کارشناسی	۱۶۵	۴۱/۴
کارشناسی ارشد و بالاتر	۱۱۸	۲۹/۶
کل	۳۹۹	۱۰۰/۰

در ادامه داده‌ها با استفاده از آزمون t استودنت تحلیل شد و تفاوت متغیرهای جنسیت، تاهل و سطح تحصیلات در گروه‌های مختلف از لحاظ شخصیت سالم مورد بررسی قرار گرفت.

جدول ۴ نتایج آزمون t استودنت مقایسه میانگین‌ها بین جنسیت

مقیاس	مرد		زن		T	df	سطح معناداری
	میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	انحراف استاندارد			
مقیاس عاطفی	۸۶/۷۳	۱۳/۶۵	۹۱/۰۵	۱۱/۹۸	-۲/۴۶	۳۹۷	۰/۰۲
مقیاس رفتاری	۲۹۱/۳۳	۴۷/۰۸	۳۰۹/۴۸	۳۲/۴۴	-۳/۶۳	۳۹۷	۰/۰۱
مقیاس شناختی	۲۰۰/۹۸	۲۹/۳۰	۲۱۳/۵۷	۲۰/۴۳	-۴/۰۱	۳۹۷	۰/۰۱

نمرات زنان بیشتر از مردان بوده است. بنابراین مولفه‌های شخصیت سالم از منظر قرآن با جنسیت ارتباط معناداری دارند.

با توجه به نتایج جدول بالا نمرات مقیاس عاطفی، مقیاس رفتاری و مقیاس شناختی بین زنان و مردان تفاوت معناداری دارد و میانگین

جدول ۵ نتایج آزمون t استودنت مقایسه میانگین‌ها بین وضعیت تاهل

سطح معناداری	Df	T	متاهل		مجرد		مقیاس
			انحراف استاندارد	میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	
۰/۰۱	۳۸۹	-۳/۳۷	۱۱/۵۴	۹۲/۰۰	۱۳/۰۹	۸۷/۷۶	مقیاس عاطفی
۰/۰۱	۳۸۹	-۳/۱۴	۳۳/۶۷	۳۱۱/۲۱	۳۷/۴۳	۲۹۹/۷۷	مقیاس رفتاری
۰/۰۱	۳۸۹	-۳/۲۸	۲۰/۸۵	۲۱۴/۵۱	۲۴/۰۱	۲۰۶/۹۸	مقیاس شناختی

مولفه‌های شخصیت سالم از منظر قرآن با وضعیت تاهل ارتباط معناداری دارند.

با توجه به نتایج جدول بالا نمرات مقیاس عاطفی، مقیاس رفتاری و مقیاس شناختی بین افراد مجرد و متاهل تفاوت معناداری دارد و میانگین نمرات افراد متاهل بیشتر از افراد مجرد بوده است. بنابراین

جدول ۶ نتایج آزمون تحلیل واریانس مقایسه میانگین‌ها بین مقطع تحصیلی

سطح معناداری	F	میانگین مجزورات	درجه آزادی	مجموع مجزورات	منبع تغییرات	مقیاس
۰/۲۳	۱/۴۰	۲۱۲/۱۵	۴	۸۴۸/۶۰	بین گروهی	مقیاس عاطفی
		۱۵۰/۹۳	۳۹۴	۵۹۴۶۹/۶۴	درون گروهی	
			۳۹۸	۶۰۳۱۸/۲۴	کل	
۰/۳۷	۱/۰۶	۱۳۴۰/۱۰	۴	۵۳۶۰/۴۳	بین گروهی	مقیاس رفتاری
		۱۲۵۳/۶۱	۳۹۴	۴۹۳۹۲۴/۷۱	درون گروهی	
			۳۹۸	۴۹۹۲۸۵/۱۴	کل	
۰/۳۶	۱/۰۸	۵۴۲/۰۵	۴	۲۱۶۸/۲۲	بین گروهی	مقیاس شناختی
		۴۹۷/۶۷	۳۹۴	۱۹۶۰۸۲/۹۲	درون گروهی	
			۳۹۸	۱۹۸۲۵۱/۱۴	کل	

به طور کلی وجود تفاوت‌های موجود میان شخصیت مردان و زنان از دو وجه قابل ارزیابی است. نخست آنکه تفاوت‌های مشاهده شده میان میانگین نمرات زنان و مردان حاکی از آن است که زنان و مردان ویژگی‌های شخصیتی را به طور متفاوتی نشان می‌دهند به عنوان مثال در یک فراتحلیل نشان داده شد که در مطالعات صورت گرفته، اعتماد به نفس در مردان و اضطراب عمومی در زنان به شکل ثابتی بالاتر از گروه مقابل بوده است. زنان تقریباً به طور ثابتی نمرات بالاتری را در مقیاس‌های روان رنجورگرایی، توافق پذیری و وجدانی بودن داشته اند (۸)

اسمیت^۲ و همکاران در پژوهشی در ارتباط با ۵۵ فرهنگ مختلف نشان دادند که براساس نظریه پنج عامل بزرگ شخصیتی، در بیشتر فرهنگ‌ها زنان در چهار بعد روان رنجورگرایی، برونگرایی، توافق پذیری و وجدانی بودن نمرات بالاتری را نسبت به مردان کسب نموده اند (۹). در پژوهشی که در سال ۲۰۱۵ توسط بزکورت^۳ و همکاران انجام شد، ویژگی‌های مردانه به طور عمده با تمایل به خطرپذیری، داشتن خودانگیزی، شخصیت قوی، توانایی‌های مدیریتی، دفاع از خودیاری و عملکرد معقول همراه است و در مقابل، ویژگی‌های زنانه با خصوصیات چون مادرانگی، حساسیت، لطیف

با توجه به نتایج جدول بالا نمرات مقیاس عاطفی، مقیاس رفتاری و مقیاس شناختی بین افراد با تحصیلات سیکل، دیپلم، کاردانی، کارشناسی و کارشناسی ارشد و بالاتر تفاوت معناداری وجود نداشته است. بنابراین مولفه‌های شخصیت سالم از منظر قرآن با سطح تحصیلات ارتباط معناداری ندارد.

نتیجه گیری

در این بخش ابتدا به پژوهش‌های مختلف در مورد تفاوت جنسیت در دینداری و ویژگی‌های شخصیت پرداخته می شود و سپس دیدگاه قرآن درباره وجود یا عدم وجود برتری جنسی در سعادت و کمال انسانی مورد بحث قرار می گیرد.

در زمینه اصل وجود تفاوت جنسیتی در ویژگی‌های مختلف شخصیت، تحقیقات فراوانی صورت گرفته است ویلسون^۱ و همکاران (۲۰۰۵) نشان دادند که بین دو جنس در زمینه نمره‌های نشانه‌های بهزیستی جسمانی و روان شناختی (خشم، افسردگی، تنش، هیجان‌نازی منفی) و همچنین نمره‌های سبک‌های مقابله ای تفاوت معنی دار وجود دارد. همچنین یافته‌ها وجود رابطه میان نشانه‌های بهزیستی و مقابله را با توجه به متغیر جنس نشان دادند. (۷)

³ Bozkurt

¹ Wilson

² Smith

بودن، خانه داری، مهربانی، حساسیت نسبت به نیازهای دیگران، عطف و آسیب پذیری مرتبط است (۱۰). همچنین در پژوهش ماتود^۱ و همکاران در سال ۲۰۱۴، ارتباط هویت فردی در نقشهای جنسیتی سنتی مردانگی و زنانگی در رضایتمندی از زندگی مردان و زنان بررسی شد. اگرچه مهمترین عامل پیشگوی رضایتمندی از زندگی هم در مردان و هم در زنان اعتماد به نفس و حمایت اجتماعی میباشد؛ اما هر دو صفت مردانگی و زنانگی با میزان بالایی از رضایتمندی از زندگی در مردان و زنان همراه بوده است (۱۱).

نگاه دیگری که قابل بررسی است آن است که جنسیت تحت تاثیر متغیرهای میانجی دیگری بر ویژگیهای شخصیت تاثیر می گذارد. به طور مثال در پژوهش شکری و همکاران (۱۳۸۶) به منظور بررسی نقش میانجی گر ویژگیهای شخصیت در بررسی رابطه میان جنسیت و مقیاسهای سه گانه بهزیستی ذهنی متغیر جنسیت به تنهایی و پیش از کنترل عوامل شخصیتی روان رنجورخویی و برونگرایی رابطه معنی داری با هیچ یک از مقیاسهای سه گانه بهزیستی ذهنی نشان نداد. گفتنی است که در مرحله بعد و با ورود عوامل شخصیتی به تحلیلها، نتایج نشان داد که این عوامل در هر یک از الگوهای تحلیل رگرسیون سلسله مراتبی روابط معنی داری با مقیاسهای سه گانه بهزیستی ذهنی دارند. اما با ورود متغیر جنسیت به تحلیلها و کنترل آن، روابط معنی دار پیشین عوامل شخصیت، مقیاسهای بهزیستی ذهنی را تحت تاثیر قرار نداد. به عبارت دیگر، نتایج بر نقش میانجی گر ویژگیهای شخصیت در بررسی رابطه بین جنسیت و بهزیستی ذهنی تأکید دارند (۸).

بنابراین وجود تفاوت در ویژگیهای مختلف شخصیت بین زنان و مردان امری انکارناشدنی است اما در خصوص تفاوت جنسیتی در میزان دینداری و مذهبی بودن یا معنویت قدری پیچیده تر است.

لیزاردو، اومار، جسیکا^۲ (۲۰۰۹) معتقدند پس از بیش از سه دهه تحقیق و مقدار زیادی از داده‌های به دست آمده است همچنان رابطه جنسیت و مذهب پیچیدگی‌های فراوان و کشف نشده دارد. در واقع، این الگوی مشاهده شده به طور گسترده ای هنوز "یک پازل علمی واقعی است (۱۲). در تحقیقات هامرمیستر، فلینت، ال-آلایلی، ریدنور و پیترسون^۳ (۲۰۰۵) چندین دلیل برای این تفاوت بین مردان و زنان ذکر کرده اند از جمله زیست شناسی، بیان عاطفی، اجتماعی شدن و نقشهای جنسیتی (۱۳). تفسیر تفاوت‌های مذهبی بین مردان و زنان را می توان بر اساس چندین نظریه اساسی تفسیر کرد: نظریه اجتماعی شدن، نظریه موقعیت در ساختار اجتماعی، تئوری طرح‌های جنسیتی و نظریه اساسی تئوری اجتماعی شدن و تئوری موقعیت در ساختار اجتماعی بیشتر مربوط به تفاوت‌هایی است که در عمل مذهبی زنان و مردان مشاهده می شود (خواندن کتاب مقدس، دعا)، در حالی که نظریه‌های طرح‌های جنسیتی به طور کلی تفسیر تفاوت‌ها در مفهوم خدا و کمک‌های مختلف عرفانی بین مردان و زنان را مدنظر قرار میدهد. با این حال، اکثر مطالعاتی که رابطه جنسیتی و مذهبی بودن

را مورد بررسی قرار می دهند، ادعا می کنند که جنسیت (یعنی مرد بودن یا زن بودن) به تنهایی باعث افزایش اعتقادات مذهبی نمی شود، بلکه ممکن است متغیرهای میانجی مانند جهت گیری زنانه یا هویت مذهبی یا سایر متغیرها باعث گرایش به معنویت شود. به طور مثال جهت گیری زنانه که به عنوان یک ویژگی اجتماعی-احساسی پایدار تعریف می شود، ممکن است در هر درجه ای بدون در نظر گرفتن جنس بیولوژیکی فرد، وجود داشته باشد یا نداشته باشد. مرکز تحقیقاتی پیو^۴ (۲۰۱۶) داده‌های گسترده ای در رابطه با جنسیت و مذهب در شش گروه مختلف مذهبی (مسیحیان، مسلمانان، بودایی‌ها، هندوها، یهودیان و غیر وابسته به مذهب) در بسیاری از کشورها، با اکثریت غیر مسیحی جمع آوری کرد. داده‌های نظرسنجی در ۱۹۲ کشور، به عنوان بخشی از مطالعات چند ساله ارائه شد. بر اساس این مجموعه داده‌های وسیع و جامع، این مطالعه نشان داد که در سطح جهانی، زنان رفتار بر اساس معیارهای تعهد مذهبی نسبت به مردان بیشتری دارند. اما این مطالعه همچنین ارتباط پیچیده تر بین مذهب و جنس را نشان داد. در حالی که زنان عموماً مذهبی تر هستند، مردان در سطوح بالاتر از میزان تعهد مذهبی در برخی کشورها و گروه‌های مذهبی نشان داده شد و در سایر زمینه‌ها، تفاوت‌های جنسیتی قابل توجهی در دین نشان داده شد. بر اساس همه معیارهای استاندارد تعهد مذهبی که در این مطالعه مورد بررسی قرار گرفته است، زنان مسیحی مذهبی تر از مردان مسیحی هستند. در مقابل، زنان مسلمان و مردان مسلمان در سطح معیارهای مذهبی نسبت به میزان حضور در خدمات عبادت، میزان مشابهی از مذهب را نشان می دهند. به دلیل هنجارهای مذهبی، مردان مسلمان بیشتر از زنان مسلمان در مسجد حضور دارند (۱۴).

در تحقیقات داخلی هم ابراهیمی (۱۳۹۰) نجفی (۱۳۸۵) آزاد ارمکی (۱۳۸۳) توسلی (۱۳۸۵) و سراج زاده (۱۳۸۷) نشان داده اند در دینداری ایرانیان تفاوت جنسیتی به نفع زنان وجود دارد و در تبیین نقش تفاوت جنسیتی در تجربه دینی از تبیین‌های زیست شناختی، روانشناختی، ژنتیکی و اجتماعی و تبیین عواطف مثبت و منفی استفاده شده است (۱۵).

در ادامه پاسخ به این سوال مورد بحث قرار می گیرد که اساساً علیرغم تفاوت در ویژگی‌های شخصیتی زنان و مردان و حتی ابعاد سلامت آنها؛ آیا از دیدگاه قرآن تفاوت جنسیتی در شخصیت سالم به صورت کلی وجود دارد و به عبارت دیگر آیا نگاه قرآنی و دینی نسبت به رشد و کمال و سلامت روح و روان انسانها فارغ از جنسیت است؟

³ Hammermeister, Flint, El-Alayli, Ridnour, & Peterson

⁴ Pew Research Center

¹ Matud

² Lizardo, Omar, and Jessica L. Collett

Psychiatry and Clinical Psychology (Thought and Behavior). 50: 280-289.

9. Smith, C., & Denton, M. L. (2005). *Soul searching: The religious and spiritual lives of American teenagers*. New York: Oxford University Press

10. Bozkurt V, Tartanoglu S, Dawes G. (2015) Masculinity and violence: sex roles and violence endorsement among university students. *Proc Soc Behav Sci*;205:254-60.

11. Matud MR, Bethencourt JM, Ibanez I. (2014). Relevance of gender roles in life satisfaction in adult people. *Pers Individ Diff* 2014;70:206-11.

12. Lizardo, O., & Collett, J. L. (2009). "Rescuing the Baby from the Bathwater: Continuing the Conversation on Gender, Risk, and Religiosity." *Journal for the Scientific Study of Religion*, 48(2), 256-259.

13. Hammermeister, J., Flint, M., El-Alayli, A., Ridnour, H., & Peterson, M. (2005). Gender differences in spiritual well-being: Are females more spiritually-well than males? *American Journal of Health Studies*, 20(2), 80-84.

14. Pew research center . (2016). the gender gap in religion around the world. available at www.pewresearch.org.

15. Safara, Maryam. Hairat, Atefeh (2021). Standardization of personality health questionnaire based on the principles of a healthy person in the Quran. Research project.

ایمان و عمل صالح سبقت در ایمان، جهاد، هجرت، صراط مستقیم، تفاوت صنفی به چشم نمیخورد. قرآن کریم در سلوک معنوی، آسیه همسر فرعون و حضرت مریم (س) را الگوی همه ی مؤمنان معرفی میکند. تحریر: ۱۰ و ۱۱) و برای حضرت مریم (س) مقامات ارزشمندی چون اصطفاء، طهارت و مکالمه با فرشتگان را برمی شمارد.

در جمع بندی مطالب فوق به طور خلاصه می توان گفت اگر چه بنابر حکمت خلقت، زن و مرد در ویژگی های شخصیتی با یکدیگر متفاوت هستند ولی مسیر تعالی و عروج برای هر دو یکسان است و الگویی که قرآن کریم برای سلامت روح و جان انسان و کمال او تا رسیدن به جایگاه خلیفه الهی ترسیم می کند متاثر از جنسیت نیست.

References

1. schultz, duane (2021). *Psychology of perfection*. Translation of Giti Khoshdel. 26 edition. Tehran: Peykan Publishing.
2. Pervin, Lawrence A., John, Oliver (2012). *Character: Theory and Research*, translated by Mohammad Jafar Javadi and Parvin Kadivar, Tehran: Ayizh Publishing.
3. Bashiri, Abu al-Qasim, (2012). *An Introduction to Personality Theory Based on Religious Thought*. Psychology and Religion. 17: 5-36.
4. Attaran, Mohammad (2003). *Opinions of great Muslim educators about child rearing*, Tehran: Madrasa Publications.
5. Goli, Majid; Afzali Group, Solat (2015). *Backgrounds and roots of personality damage from the perspective of the Quran*, the first National Conference on Islam and Mental Health, May 2015, Bandar Abbas.
6. Marashi, Seyed Ali (2008). *Mental health and the role of religion*, Tehran: Scientific and cultural publication.
7. Wilson, G. S., Pritchard, M. E., & Revalee, B. (2005). Individual differences in adolescent health symptoms: The effects of gender and coping. *Journal of Adolescence*, 28, 369-379.
8. Shukri, Omid .Kadivar, Parvin. Daneshvarpour, Zohreh. (2007) *Gender Differences in Mental Welfare: The Role of Personality Traits*. Iranian Journal of